

Angliai levél.

Oxford, nov. hó.

Tisztelt Szerkesztő úr!

A folyó akadémiai évet mult october hó 16-án nyitották meg a Manchester College-ban. A szokásos ceremoniakon kívül, azonban, a megnyitó ünnepségnek különös érdeket kölcsönzött az, hogy Greg Arthur hitrokonunk ez alkalommal adta át formálisan nagybecsű adományait a College imaháza számára, igen szép számú érdeklődő közönség jelenlétében. Ez adományok állanak: egy művészies faragványokból összeállított, k. b. 3 méter magas választófalból, mely nemcsak az általános szépséget emeli, hanem, az akusztikára való tekintetből igen hasznos is; továbbá 40—45 darab tölgyfa-padból, szintén faragványokkal és fölírásokkal diszitve. E padoknak az adományozó tréfás megjegyzése szerint, az az (angol templomokban nem igen tapasztalt) előnye is van, hogy ülés tekintetéből semmi kivánni valót nem hagynak fönn.

Greg ur ez adományaival feledhetetlen testvére, néhai Greg János Henrik emlékének kívánt adózni, ki ugy a College, valamint általában az unitárius hitközségek irányában a legbuzgóbb érdeklődést tanusította és érdekeiket hosszu éveken keresztül önzéstelenül szolgálta. Bármi kevés értéke legyen az adományoknak, hiszi, hogy az emlék, mely hozzájuk fűződik, kegyeltté teszi ugy a jelen, mint a következő nemzedékek előtt.

A College nevében dr. Drummond principális vette át a tárgyakat és egy tartalmas beszéd kíséretében biztosította az adományozót, hogy ez önzetlen tettére örök hálával fognak visszaemlékezni; néhai nemes testvérenek emlékét pedig e tett által kegyeletben fentartani.

A College belső szépsége ez adományokkal nagyban növekedett; imaháza és könyvtára e tekintetből, a nagy történelmi multtal dicsekedhető számos egyetemi College-okéi között bátran az első sorba tehetők. A mi azonban becsüket még inkább fokozza, az, hogy majdnem egész berendezésük a hitbuzgóság hasznát nem kereső eredménye.

Ugyanazon napon délután tartotta Wood József birminghami lelkész, megnyitó felolvasását „A mi viszonyunk az orthodox non-conformisták liberális mozgalmaihoz“ czimen. Wood lelkész ur a College-ban hetenként előadásokat tart a gyakorlati papságról, melyeket szintén az ő vezetése alatt, vitatkozások, rögtönzések és szó-

noklatok követnek. Tekintve azt, hogy a papi hivatás gyakorlati oldalának fejlesztésére a tanulóknak Oxfordban ugyyszólva semmi alkalmuk se nyílik, a lelkész úr működése e részben igen nagy fontossággal bír.

A megnyitás alkalmával tartott felolvasásában is nagyjából gyakorlati kérdésekkel foglalkozott. A non-conformista egyházak között, ugyanis, az utóbbi években egy új szellem nyilvánulásai tapasztalhatók, mely szellemet bátran lehet liberálisnak nevezni. Ők is kénytelenek elismerni, hogy a tudomány óriási fejlődése a hit dolgaira is nagy befolyást gyakorol; s habár magukat nyilvánosan liberálisoknak nem nevezik, az igazság keresésében rendszerük lényegileg megegyezik az unitáriusokéval.

Hogy azonban közöttük a barátságos együttműködés még mindig megvalósításra vár, a lelkész ur erre nézve két okot hoz föl. Az egyik szerint, az orthodoxok rendszeresen igen téves nézetekből ítélnek meg az unitáriusokat; s ha olykor el is ismerik munkálkodásuk becsét, igenis „túlhajtott liberálisizmussal“ szövetkezni nem hajlandók. Másfelől azonban, az unitáriusok között is meg van az a hiány, hogy az orthodoxok gyakorlati munkásságát nem igen kívánják elismerni olyanoknak, mint a melyeknek a tiszta vallásos élet fejlesztésére jótékony hatásuk lenne. Csupa theologiai tanok nem igen adnak alkalmat a széthúzásra, mert a XIX-ik százévtől az egész kereszténységet eszményivé formálta, mely eszményi kereszténységet ma minden gondolkodni tudó ember elfogadja. Az egyetlen eszköz tehát, mely együttműködésünket biztosíthatja, abban a mélyebben fekvő érzésben keresendő, mely mindnyájunkat e kereszténység hűségese szolgálivá tesz.

Az alapot, melyen Wood lelkész ur eszméit fejtegette, természetesen az orthodoxok nagy része is elismeri helyesnek; azonban az angol unitáriusok, mint egymástól minden tekintetben független, egyéni egyházközösségek állanak szemben az orthodoxokkal, kik, ellenben, mindannyian egy szerves egészet képeznek. Ez utóbbiak, továbbá, a liberálisizmusnak csakis történelmi multjuk keretén belül adnak helyet, az angol szellem még az egyházi szervezetben sem ismer el magasabb tekintélyt történelmi hagyományain fölül.

Mindezeknek mérlegelése után könnyebben megérthető, hogy az együttműködés érdekében tett annyi nemes fáradozásnak oly nagy gyakorlati sikere nincsen. Mindennek ellenére, azonban, mint a felolvasó megjegyezte, mi mindnyájan csak *ugyanazon egy kereszténységnek* lehetünk szolgálói, t. i. a melynek egyetlen alapja Jézus.

Egy egészen különböző alapon munkált Francis W. Newmann, ki mult october hó 5-én végezte be hosszú munkás életét 92 éves korában. Szülői erős kálvinista szellemben nevelték testvérével, Henryvel együtt; e kálvinizmusból azonban a leghalványabb szikra se maradt fenn a két testvér vallásos szellemében, mert Henryből később róm. kath. érsek és kardinalis, Francisból pedig felekezetenélküli theista lett.

Mindketten egyidejűleg tanultak az oxfordi egyetemen, hol a vallásos élet légköre nem kevésben különbözött a szülői házétól. Abban az időben ugyanis, (mely törvény különben egész 1872-ig fennállott), a ki valamely egyetemi fokozatot el akart nyerni, az anglikán egyház 39 hitcikkelyét el kellett fogadnia és e fogadását sajátkezü névalírásával megerősítenie. F. Newmann mindezt nem hagyta megjegyzés nélkül, sőt egyszer úgy nyilatkozott, hogy a kik e hitcikkelyeket aláírják, nincsen semmiféle lelkiismereti meggyőződésük; és később mikor tanulmányainak végeztével reá is elkerült a sor, hogy az egyetemi tudományokban felmutatott kiváló sikereit a hitcikkelyek aláírásával még hatályosabbá tegye, inkább odahagyta az egész egyetemet, fényesnek ígérkező jövőjét, mintsem hogy lelkiismeretét feláldozza. Ifjui lelkét már ez idő alatt különböző vallásos meggyőzések foglalták le, míg végre a chiliastikusok tanait fogadta el, t. i. a kik Jézus második eljövetelében és földi uralkodásában hisznek. Később aztán Persiába Bagdádba utazott, hogy ott e hitet terjeszsze és egyházakat alapítson; vállalata azonban nem járt nagy eredménnyel, s visszatért Angliába, hogy e végből hitfeleivel értekezék. Itthon ismét új csalódás várta; ugyanis testvére, a későbbi kardinális, vallásos nézete miatt a családtól elidegenítette, mely idő től fogva közöttük minden összeköttetés megszakadt, Franciscnak nagy fájdmára.

Utazásai alatt leginkább a keleti nyelveket tanulmányozta, mely őt később egyikévé tette Anglia legjobb orientálistáinak. Egy pár évvel Bagdádból való visszatérte után a Manchester New-Collegeban (akkor Manchesterben, jelenleg Oxfordban) kapott alkalmazást, hol 1840—46-ig a klasszikus és héber nyelveket adta elő. Innen aztán a Londoni University Collegeba ment, hol 1863-ig maradt, mikor a tanári állástól végképp visszavonult.

Munkái egy egész kis könyvtárt alkotnak, majd mindenféle tudományágat képviselve. Legfőképp azonban a philologiai kérdésekben tüntette ki magát, melyre nézve különösen keleti utazásaiban szerezte a legtöbb anyagot; nevét pedig legismertebbé vallásos nézetei és iratai tették.

Kálvin tanai csak addig elégitették ki lelki vágyait, míg a többi vallásos nézetekkel közelebbi ismeretségre nem jött, mire az oxfordi egyetemi élet különös alkalmat szolgáltatott. Chiliastikus nézeteit bagdádi csalódásai után szintén nem sokáig tartotta fenn, a mire talán családi keserőségei is nagy befolyással lehettek. Míg az atheismusnak való végső meghódolástól tudományosan képzett szellemi tehetségei mentették meg. Későbbi életében aztán mindig theistának vallotta magát, a nélkül azonban, hogy Jézus vagy más történelmi személynek tanait elfogadta volna kizárólagos mértékadó gyanánt. Jézus rendkívüli befolyását az emberiség általános fejlődésére nézve elismerte ugyan, de a kérdésben sohasem nyilatkozott határozottan. Legismertebb munkája „Phases of faith“ (A hit változatai), melyben különböző alkalmakkor elfogadott vallásos nézeteiről

ad számot. Ezt követte aztán „Of the soul“ (A lélekről) irt értekezése, melynek a legfőnségesebb érzésekkel telt gondolatai igazolják azt az állítását, hogy ő egy oly vallás érdekében munkált, mely egykor önmagában foglalja mindazt, a mi a legmagasztosabb az összes történelmi vallásokban.

A két testvér, kik egykor ugyanazon légkörben, ugyanazon helyen kezdték az életet, egymástól egészen különböző eredményre jutottak a hit dolgaiban. Befolyásuk, azonban, az angol vallásos életre oly hatalmas volt, hogy az anglikán (állami) egyháznak egész új mozgalmat kellett megindítania nézeteik ellen mindkét irányban. Annyi tény, hogy a reformatio óta Anglia vallásos életében soha oly tevékeny mozgalom nem mutatkozott, mint az, melynek a mult és jelen nemzedékek voltak tanúi és a melynek legéltetőbb szellemét a két Newmann — némelyek szerint talán téves, de a legőszintébb vallásos meggyőződés által sugallt nézetei táplálták.

LŐFI ÖDÖN.

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

THEOLOGIAI ISMERETEK TÁRA. Szerk. Z o v á n y i Jenő, theol. m. tanár, tisz a földvári lelkész. E hasznos vállalatból ez évben megjelent a IX. és X.-ik füzet. A vállalat híven követi, mint kezdettől fogva tette, azt az elismerést és méltánylatot érdemlő elvet, hogy a hazai egyh. írókat és egyházi tárgyakat figyelemben részesíti és megillető módon és arányban alkalmazza be megszabott keretébe. A IX.-ik füzet hozza Kriza János, unitár. püspök életrajzát röviden, de hű vonásokkal. Ugyan e füzetben találjuk Gróf Kuun Géza, a kiváló tudós ismertetését is, kinek theol. érdekű dolgozatai nagyobbrészt a Ker, Magvetőben jelentek meg. Csakugyan itt olvassunk Lang Henrik a szabadelvű sweitzai theologusról, kinek Magyarország modern theologussaira is gyakorolt nagy befolyását méltán emeli ki. A Theol. Ismeretek Tára a X.-ik füzettel Mortalembertig érkezett.

MAGYAR KÖNYVTÁR. Szerk. R a d ó Antal, a Kisfaludy-társaság tagja, kiadja Lampel Róbert (Wodiáner J. és Fiai) könyvkereskedő czég, Budapesten. A Magyar Könyvtár hazai és külföldi klasszikus munkáknak olcsó árban kiadását tüzte ki czélül. A jelesebb írók műveit eddig csak drága áron lehetett megszerezni. Most már olcsón juthatni azokhoz. A külföldön, németek, francziák már régebb bocsátottak ily olcsó kiadásokat forgalomba. Az angolok Shakespere összes műveit 2—3 shillingért olvashatják, az amerikaiak Channinget $\frac{1}{2}$ —1 dollárért. A magyar olvasó is most már feltűnő olcsó áron szerezhet klasszikus darabokat. Katona Bánk-bánját, Berzsenyi válogatott verseit, Kisfaludy „A kérők“ vigjátékát olvashatja 15 krért. Az ifjúság így könnyen juthat a legjobb könyvekhez. Mindenik mű bevezetéssel van ellátva, Az említettek kivül megjelentek még: Coppeé Kovácsok strájkja és más elbeszélő költemények; Guy de Maupassant nyolcz apró elbeszélése.

A NYOMDÁSZAT. Tankönyv szakiskolai és magánhasználatra. R u z i c s k a Gyulától. E könyvet ugyanannak a nyomdának a művezetője irta, hol folyóiratunk is készül. Kiváló szakképzettséggel irt munka, melynek jó hasznát fogják venni nemcsak a nyomdász-tanonczok, kiknek szakiskoláját vezeti, hanem előhaladottabb pályatársai is. A nyomdász-technikának újabb vívmányai fel vannak benne dolgozva.

KÜLÖNFÉLÉK.

BRASSAIRÓL e füzetünk elején egy kitűnő régi tanítványának tanulmányát közöljük. Már több dolgot adtunk közre elhalt nagy tudósunkra vonatkozólag. De készséggel nyitunk tért tovább is a róla való közleményeknek, legyenek azok akár tanulmányok, akár egyszerű adatok,